

اشرف السادات حسینی میرصفی^۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۹/۱۱ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۲/۲۱

چکیده

این پژوهش با هدف تعیین رابطه جو عاطفی خانواده با رشد مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان انجام شد. روش پژوهش توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر و پسر پایه‌های پنجم و ششم ابتدایی منطقه شش آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ به تعداد ۴۲۵۹ نفر بود. تعداد شرکت‌کنندگان ۳۵۲ نفر به عنوان نمونه با استفاده از جدول مورگان تعیین شدند و از این تعداد (۱۷۷ دختر و ۱۷۵ پسر) با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. ابزارهای اندازه‌گیری این پژوهش عبارت از مقیاس روابط عاطفی اعضای خانواده "هیل برن" (۱۹۶۴)؛ آزمون رشد مهارت‌های اجتماعی "کرامتی" (۱۳۸۶)؛ و میانگین نمرات دانش‌آموزان بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین جو عاطفی خانواده با رشد مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان همبستگی مثبت و معناداری (در سطح اطمینان ۰/۰۱) وجود دارد. بنابراین براساس یافته‌ها تحلیل رگرسیون چندگانه از بین حیطه‌های هشت‌گانه جو عاطفی خانواده، بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پسر، وجود احساس امنیت در خانواده و در مورد دانش‌آموزان دختر، محبت کردن و تجارب مشترک با والدین بود.

کلیدواژه‌ها: جو عاطفی، مهارت‌های اجتماعی، پیشرفت تحصیلی

مقدمه

در همه‌ی فرهنگ‌ها، خانواده، عامل اصلی جامعه‌پذیرشدن کودک در دوران طفولیت است. خانواده، اساسی‌ترین نهاد جامعه‌پذیرکردن کودک به‌ویژه در سال‌های حساس اولیه‌ی زندگی است. خانواده با شرایط صحیح، کودکان را آماده می‌کند تا توانایی‌های بالقوه‌ی خود را شناسایی کنند و به‌عنوان افراد بالغ در جامعه نقش‌های سودمندی را بر عهده گیرند. کودکان در فرایند جامعه‌پذیری در خانواده، امر و نهی والدین، تقلید و همانندسازی را یاد می‌گیرند که از مهم‌ترین شیوه‌های انتقال ارزش‌ها، هنجارها و سنت‌های اجتماعی است (قربانی و جومنی^۱، ۲۰۱۸). جامعه‌پذیری در خانواده آغاز می‌شود و با رفتن فرد به جامعه و محیط‌های آموزشی، فعالیت خانواده از بین نمی‌رود؛ بلکه پا به پای نهاد آموزش و پرورش حرکت می‌کند و نهادهای اجتماعی دیگر این عمل را تا پایان عمر فرد تداوم می‌بخشند (ربانی خوراسگانی و مؤمنی‌راد، ۱۳۹۵: ۵۵). در پژوهش حاضر رابطه بین جو عاطفی خانواده با رشد مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در نظر گرفته شده است. محبی نورالدین وند، شهنی بیلاق و پاشا (۱۳۸۲) در پژوهشی با عنوان رابطه‌ی بین جو عاطفی اعضای خانواده با سازگاری فردی-اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معناداری به دست آوردند. منظور از جو عاطفی خانواده، نحوه ارتباط و طرز برخورد افراد خانواده با هم است. نظر افراد خانواده نسبت به هم، احساسات و علاقه آنها به یکدیگر و چگونگی دخالت یا عدم دخالت آنها در کارهای یکدیگر و همکاری یا رقابت آنها با هم، نحوه ارتباط آنها را نشان می‌دهد (فخاریان، یعقوبی، ضرغام حاجبی و محقق، ۱۳۹۹). تعامل مطلوب میان اعضای خانواده به منزله یکی از عوامل محافظت‌کننده در برابر آسیب‌های دوران نوجوانی به شمار می‌آید و جو عاطفی نامطلوب خانواده، از عوامل خطر ساز اساسی در بروز مشکلات مربوط به این دوره است (کنراد، ۲۰۱۶). جو مسالمت آمیز و آرامش‌بخش در خانواده با تبادل هیجانات مثبت می‌تواند به تقویت روابط میان افراد خانواده منجر شود که این تبادلات میان فردی با بازخوردهایی که به همراه دارد می‌تواند به یک کودک در رشد تنظیم و کنترل خود کمک کند. (شکارچی، اکبری، احمدیان، و یاراحمدی، ۱۳۹۹). مدرسه و محیط‌های آموزشی کانون توجه صاحب نظران سلامت روان هستند. از این رو که این محیط با گروه‌های سنی که به عنوان گروه‌های حساس شناخته می‌شوند سر و کار دارند. علاوه بر این که سنین دبستان و راهنمایی و دبیرستان به عنوان سنینی شناخته می‌شوند که پایه ریزی شخصیت افراد در بزرگسالی در این سنین روی می‌دهد. (دوریس، اسپنگلر، فرینتروپ و ماسل^۲، ۲۰۲۱). کینس فوگل و گریچ (۲۰۰۴) در مطالعه‌ای دریافتند که در خانواده‌هایی که بین والدین تعارض‌هایی وجود دارد و کودکان شاهد دعوای سخت در سطح کلامی و لفظی و جسمی بودند، در روابط با دیگران به مقدار زیاد چنین رفتارهایی را از خود بروز می‌دادند و حتی این وضعیت ممکن است بر روابط نامزدی و شریک زندگی آنها تأثیر بگذارد. ایزلی و همکاران (۱۹۹۹) در مطالعه‌ای با عنوان تأثیرات والدین بر روابط اولیه کودکان پیش‌دبستانی با

1. Jomenia

2. De Vries, Spengler, Frintrup & Mussel

همسالان خود به این نتیجه رسیدند که والدینی که با کودکانشان صمیمی هستند و غالباً برای فرزندان‌شان شرایط بازی با همسالان را ترتیب می‌دهند و در مورد حل کردن اختلافات فرزندان خود با دوستان‌شان، توصیه‌های ماهرانه‌ای به آنها می‌کنند، دارای فرزندان‌ی هستند که دوستان زیادی دارند و از مهارت اجتماعی بیشتری برخوردارند و قادر به مهار هیجانات منفی خود هستند و به‌طورکلی با همسالان خود خیلی خوب کنار می‌آیند.

مهارت اجتماعی به مجموعه رفتارهای فراگرفته قابل قبولی گفته می‌شود که فرد را قادر می‌سازد با دیگران رابطه موثر داشته و از عکس‌العمل‌های نامعقول اجتماعی خودداری کند. (وندر استو، گوبلس، کستن میلر، وندر زوون، اسپر، هوو و استامز^۱، ۲۰۲۱). مهارت‌های اجتماعی، مجموعه رفتارهایی است اکتسابی که از طریق مشاهده، مدل‌سازی، تمرین و بازخورد آموخته می‌شود و دارای ویژگی‌های زیر است و رفتارهای کلامی و غیر کلامی را در بر می‌گیرند و پاسخ‌های مناسب و مؤثر را در بر دارند، بیشتر جنبه تعاملی داشته، تقویت اجتماعی را به حداکثر می‌رسانند و بر اساس ویژگی‌ها و محیطی که فرد در آن واقع شده است، توسعه می‌یابند و از طریق آموزش رشد می‌کنند(شایق، بزرگر بفرویی و رحیمی، ۲۰۲۱). انزوای اجتماعی در دوران کودکی ممکن است عواقب دراز مدت و جدی بر بهداشت روانی فرد در بزرگسالی به جای بگذارد. بنابراین، کمک به افراد طرد شده و منزوی برای غلبه بر این مشکلات، ضروری است. خوشبختانه، شواهد فراوانی وجود دارد که نشان می‌دهد می‌توان رفتارهای اجتماعی را، که به روابط فردی مثبت با دیگران کمک می‌کنند، آموزش داد. این آموزش می‌تواند تأثیرات پابرجایی داشته باشد. (شهبازیان خونیق، علی پور، آناهید، محمدیان قریبه و شیخعلی زاده، ۱۳۹۹). از بین حیطه‌های جو عاطفی متغیرهای محبت کردن، تأیید کردن، تجربه‌های مشترک و احساس امنیت با متغیر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های سازگاری اجتماعی رابطه‌ی معنادار دارند و از بین آنها وجود تجربه‌های مشترک بین فرزندان و والدین بهترین پیش‌بینی‌کننده‌ی مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان بود. بنابراین با توجه به نقش مهم خانواده و فضای عاطفی حاکم بر آن در پرورش مهارت‌های اجتماعی و تحصیلی کودکان، این پژوهش بر آن است تا رابطه‌ی بین جو عاطفی خانواده (روابط والد فرزندی)، رشد مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر پایه‌های پنجم و ششم ابتدایی را مورد بررسی قرار دهد. از آنجا که محیط خانواده در به وجود آوردن شخصیت انسان نقشی اساسی دارد و همچنین خانواده، اساسی‌ترین نهاد جامعه‌پذیرکردن کودک به‌ویژه در سال‌های حساس اولیه‌ی زندگی است و جو عاطفی خانواده، نحوه ارتباط و طرز برخورد افراد خانواده با هم است. محقق به دنبال این است تا مشخص کند، کدام‌یک از حیطه‌های جو عاطفی خانواده پیش‌بین‌های معناداری برای مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی این دانش‌آموزان هستند.

روش

بر مبنای هدف اصلی پژوهش که بررسی رابطه‌ی جو عاطفی خانواده با رشد مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بود، از روش توصیفی نوع همبستگی استفاده گردید. جامعه‌ی آماری شامل کلیه‌ی دانش‌آموزان پسر و دختر پایه‌های پنجم و ششم ابتدایی منطقه شش آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۲_۱۴۰۱ بود. تعداد نمونه‌ی مورد مطالعه ۳۵۲ نفر بود، که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای (به‌طور جداگانه برای دانش‌آموزان دختر و پسر) و براساس جدول انتخاب نمونه‌ی کرجسی و مورگان^۱ (۱۹۷۰) انتخاب گردیدند، بدین صورت که پس از دریافت آمار کل دانش‌آموزان دختر و پسر پایه‌های پنجم و ششم ابتدایی (۴۲۵۹) از اداره‌ی آموزش و پرورش، از بین کل دبستان‌های دخترانه و پسرانه‌ی، ۱۴ دبستان به‌طور تصادفی انتخاب و سپس متناسب با تعداد پایه‌های پنجم و ششم هر دبستان، در نهایت ۱۴ کلاس که جمعاً ۳۵۲ (دختر ۱۷۷ و پسر) ۱۷۵ بود، انتخاب گردید. در این پژوهش جو عاطفی خانواده و هشت حیطةی آن به‌عنوان متغیر پیش‌بین و متغیر مهارت اجتماعی و پیشرفت تحصیلی متغیرهای ملاک هستند.

ابزار سنجش

مقیاس روابط والد فرزند: این مقیاس را آلفرد بی هیل‌برن (۱۹۶۴)، به نقل از حقیقی و همکاران، (۱۳۸۱) به‌منظور سنجش میزان مهرورزی در تعاملات پدر و مادر فرزندی ساختند. این مقیاس دارای ۸ خرده‌مقیاس شامل: محبت، نوازش، تأیید کردن، تجربه‌های مشترک، هدیه دادن، تشویق کردن، اعتماد کردن و احساس امنیت است. کل مقیاس شامل شانزده پرسش و هر خرده‌مقیاس در برگزیده‌ی دو پرسش است. پرسش‌های فرد به پیوند عاطفی پدر و فرزند و پرسش‌های زوج به پیوند عاطفی مادر و فرزند اختصاص دارند. برای هر پرسش نیز یک طیف پنج‌گانه‌ی پاسخ‌دهی وجود دارد، نخستین پاسخ نشان‌دهنده‌ی ضعیف‌ترین و آخرین پاسخ نشان‌دهنده‌ی نیرومندترین رابطه‌ی عاطفی است که از زمان گذشته تا حال بین پدر و مادر و فرزند وجود داشته است. برای ارزیابی پایایی این آزمون حقیقی، شکرکن و موسوی‌شوشتری (۱۳۸۱) از روی ماده‌های آزمون اقدام به تهیه‌ی یک پرسشنامه‌ی ملاک کردند که به نوعی متفاوت به ارزیابی حیطة‌های هشتگانه‌ی این مقیاس می‌پرداختند، که پس از اجرای آن بر روی یک نمونه‌ی ۱۰۰ نفری از دانش‌آموزان، ضریب همبستگی بین نمره‌ی کل مقیاس روابط عاطفی اعضای خانواده، حیطة‌های هشتگانه‌ی آن و پرسشنامه‌ی ملاک را محاسبه‌ی که این ضریب بین نمره‌ی کل این دو آزمون ($r=0/64$ ، $P<0/001$) به‌دست آمد، نتایج ضریب همبستگی بین این دو آزمون نشان داد که پایایی این آزمون در حد مطلوب است و می‌توان به نتایج آن اعتماد کرد.

آزمون رشد مهارت‌های اجتماعی: این آزمون را کرامتی در سال ۱۳۸۶ به‌منظور سنجش میزان رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان و براساس دیدگاه گروهی از متخصصان در زمینه‌ی مهارت‌های

اجتماعی مانند واکر و همکاران (۱۹۸۳) طراحی کرد. آزمون ۴۰ پرسش دارد با سه گزینه پاسخ (بلی، خیر، گاهی اوقات) که در مقیاس فاصله‌ای نمره‌گذاری می‌شود به طوری که حداکثر نمره‌ی آزمودنی ۱۲۰ است (اگر به همه‌ی سؤالات گزینه‌ی بلی را پاسخ دهد) و حداقل نمره‌ی ۴۰ (اگر برای همه‌ی سؤالات گزینه‌ی خیر انتخاب شود) و نمره متوسط ۸۰ (اگر برای همه‌ی سؤالات پاسخ گاهی اوقات داده شود) که به ترتیب نشان‌دهنده‌ی رشد مهارت‌های اجتماعی کامل، ضعیف، و متوسط دانش‌آموز است. به منظور سنجش روایی آزمون، کرامتی (۱۳۸۶)، از ۱۵ نفر از استادان متخصص دانشگاه‌های تهران در مورد پایایی آزمون نظرخواهی کرد که مورد تأیید همه‌ی آنها قرار گرفت. همچنین وی ضریب پایایی آزمون را ۰/۸۹۵ به دست آورد. در پژوهش حاضر نیز ضریب پایایی مقیاس‌های جو عاطفی خانواده و مهارت‌های اجتماعی به روش آلفای کرانباخ محاسبه گردید که مقدار این ضریب در مورد مقیاس روابط عاطفی خانواده ۰/۸۹۱ و در مورد مقیاس رشد مهارت‌های اجتماعی ۰/۸۱۰ به دست آمد. پیشرفت تحصیلی: به منظور سنجش پیشرفت تحصیلی آزمودنی‌ها، از میانگین کارنامه ماهانه دانش‌آموزاندر سه ماهه نخست سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ استفاده گردید.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی این پژوهش شامل میانگین و انحراف معیار آزمودنی‌های نمونه برای مقیاس جو عاطفی خانواده و حیطه‌های آن و مقیاس رشد مهارت اجتماعی در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. نتایج میانگین و انحراف معیار آزمودنی‌ها

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	متغیرها	میانگین	انحراف معیار
محبت کردن	۹/۲۵۱	۱/۲۵۱	تشویق کردن	۸/۵۲۱	۱/۸۴۵
نوازش کردن	۸/۳۸۱	۱/۷۶۲	اعتماد کردن	۸/۴۳۷	۱/۸۷۶
تأیید کردن	۸/۰۱۵	۱/۹۴۴	احساس امنیت کردن	۸/۸۶۶	۱/۵۲۵
تجربه‌های مشترک	۷/۳۵۶	۲/۳۵۴	نمره‌ی رابطه‌ی پدر فرزندی	۳۲/۹۷۶	۵/۷۴۷
هدیه دادن	۷/۹۷۷	۲/۱۳۰	نمره‌ی رابطه‌ی مادر فرزندی	۳۳/۸۳۷	۵/۷۱۵
نمره کل مقیاس	۶۶/۷۷۸	۱۰/۶۲۷	نمره کل آزمون	۹۹/۴۷۵	۱۱/۵۸
جو عاطفی خانواده			مهارت‌های اجتماعی		

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود در بین حیطه‌های هشتگانه‌ی مقیاس جو عاطفی بیشترین میانگین مربوط به متغیر محبت کردن (۹/۲۵۱) و کمترین میانگین مربوط به هدیه دادن (۷/۹۷۷) است. در ضمن بیشترین انحراف معیار مربوط به تجربه‌های مشترک (۲/۳۵۴) و کمترین انحراف معیار مربوط به محبت کردن (۱/۲۵۱) است. همچنین از مقایسه‌ی میانگین‌ها معلوم می‌شود که میانگین نمره‌ی رابطه‌ی مادر فرزندی (۳۳/۸۳۷) از میانگین نمره‌ی رابطه‌ی پدر فرزندی (۳۲/۹۷۶) بیشتر است.

فرضیه اول: بین جو عاطفی خانواده با رشد مهارت اجتماعی دانش‌آموزان پایه‌های پنجم و ششم رابطه وجود دارد.

از نتایج بررسی فرضیه‌ی اول در جدول ۲ چنین برمی‌آید که در مورد دانش‌آموزان پسر بین نمره کل جو عاطفی خانواده و نمره‌ی مقیاس رشد مهارت‌های اجتماعی رابطه‌ی معنادار در سطح ۰/۰۵ وجود دارد. ($r=0/199$) همچنین بین حیطه‌های تأیید کردن، تجربه‌های مشترک، تشویق کردن و احساس امنیت کردن و نمره‌ی رشد مهارت اجتماعی آنها رابطه‌ی معنادار دیده می‌شود؛ نمره‌ی رابطه‌ی پدر فرزندی نیز با رشد مهارت اجتماعی رابطه معناداری دارد ($r=0/212$)، ولی رابطه‌ی مادر فرزندی رابطه‌ی معناداری با رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پسر ندارد. در مورد دانش‌آموزان دختر نیز همان‌گونه که نتایج جدول نشان می‌دهد، بین نمره‌ی کل جو عاطفی خانواده و نمره‌ی رشد مهارت اجتماعی رابطه‌ی معنادار در سطح اطمینان ۰/۰۱ مهارت اجتماعی رابطه‌ی معنادار دارند و فقط دو حیطه‌ی اعتماد کردن، و احساس امنیت رابطه‌ی معناداری با رشد مهارت اجتماعی ندارند.

فرضیه دوم: برخی از حیطه‌های جو عاطفی خانواده از توان بیشتری در پیش‌بینی رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پایه پنجم و ششم برخوردارند.

جدول ۲. ضرایب همبستگی بین جو عاطفی خانواده و حیطه‌های آن با رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان

متغیرهای ملاک (مهارت‌های اجتماعی)				متغیرهای پیش		
پسر دختر			بین			
۰/۰۰۱	**۰/۲۸۶	۰/۰۱۶	*۰/۱۹۹	نمره کل جو عاطفی خانواده		
۰/۰۰۱	**۰/۲۸۵	۰/۷۷۵	۰/۰۲۶	رشد مهارت‌های اجتماعی		
۰/۰۱۹	*۰/۱۹۹	۰/۵۱۴	۰/۰۵۶			محبت کردن
۰/۰۲۶	*۰/۱۸۸	۰/۰۲۰	*۰/۱۹۵			نوازش کردن
۰/۰۰۴	**۰/۲۵۴	۰/۰۱۴	*۰/۲۱۲			تایید کردن
۰/۰۱۶	*۰/۲۰۸	۰/۲۸۹	۰/۰۹۱			تجربه‌های مشترک
۰/۰۵	*۰/۱۷۴	۰/۰۲۳	*۰/۱۸۹			هدیه دادن
۰/۰۸۹	۰/۱۴۹	۰/۰۶۵	۰/۱۵۶			تشویق کردن
۰/۳۹۰	۰/۰۷۹	۰/۰۰۳	**۰/۲۴۴			اعتماد کردن
۰/۰۰۶	**۰/۲۳۶	۰/۰۱۲	*۰/۲۱۲			احساس امنیت
۰/۰۰۲	**۰/۲۹۰	۰/۰۵۸	۰/۱۵۹			رابطه پدر-فرزندی
				رابطه مادر-فرزندی		

جدول ۳. تحلیل رگرسیون چندگانه‌ی گام به گام برای پیش‌بینی رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان بر اساس حیطه‌های جو عاطفی خانواده

نسبت F سطح P	□ □ 0/242	تنظیم شده	پیش بینی کننده	جنسیت	متغیرهای پیش بینی شونده
F = 9/053 P < 0/003	□ □ 0/220	R ² =0/052	احساس امنیت	پسر	رشد مهارت‌های اجتماعی
F = 8/182 P < 0/001	□ □ 0/172	R ² =0/092	محبت کردن تجارب مشترک	دختر	

جدول ۴. ضرایب همبستگی بین جو عاطفی خانواده و حیطه‌های آن
با میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر

متغیرهای پیش بین				متغیرهای ملاک (پیشرفت تحصیلی)
				پسر دختر
نمره‌ی کل جو عاطفی خانواده	۰/۲۷۲	۰/۰۰۱	*۰/۱۸۴	۰/۰۲۸
محبت کردن	۰/۲۶۳	۰/۰۰۱	**۰/۲۶۶	۰/۰۰۱
نوازش کردن	**۰/۱۷۵	۰/۰۳۶	۰/۰۸۷	۰/۳۰۵
تأیید کردن	۰/۰۸۷	۰/۲۹۴	۰/۰۵۵	۰/۵۱۹
تجربه‌های مشترک	**۰/۲۲۹	۰/۰۰۶	۰/۰۵۸	۰/۴۹۱
هدیه دادن	*۰/۱۸۱	۰/۰۲۸	*۰/۱۹۸	۰/۰۱۵
تشویق کردن	**۰/۳۴۹	۰/۰۰۰	**۰/۲۲۶	۰/۰۰۷
اعتماد کردن	۰/۰۹۶	۰/۲۴۷	۰/۰۶۷	۰/۴۲۵
احساس امنیت	**۰/۲۳۶	۰/۰۰۴	۰/۱۰۵	۰/۲۱۵
رابطه‌ی پدر فرزندی	**۰/۲۶۴	۰/۰۰۱	*۰/۱۷۵	۰/۰۴۵
رابط	**۰/۲۴۳	۰/۰۰۳	۰/۱۶۴	۰/۵۱

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که حیطه‌های هشتگانه‌ی جو عاطفی خانواده فقط ۵/۵ درصد از واریانس مهارت‌های اجتماعی را تبیین می‌کنند، و از این میان حیطه‌ی احساس امنیت کردن قدرت پیش‌بینی‌کنندگی مهارت اجتماعی دانش‌آموزان پسر را دارد و ۲۵ درصد این واریانس را تبیین می‌کند و دیگر حیطه‌های جو عاطفی خانواده، در این الگو پیش‌بینی‌کننده‌های معناداری نبودند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که حیطه‌های هشتگانه‌ی جو عاطفی خانواده فقط ۱۰ درصد واریانس مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دختر را تبیین می‌کنند، و از بین آنها، حیطه‌ی محبت کردن ۲۲ درصد و حیطه‌ی تجارب مشترک ۱۸ درصد واریانس مدل را تبیین می‌کنند. بقیه‌ی حیطه‌های جو عاطفی خانواده پیش‌بین‌های معناداری نبودند.

فرضیه‌ی سوم: بین جو عاطفی خانواده (هشت حیطه آن) و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر و دختر پایه‌های پنجم و ششم ابتدایی رابطه‌ی وجود دارد.

جدول ۵. تحلیل رگرسیون چندگانه‌ی گام به گام برای پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان براساس حیطه‌های جو عاطفی خانواده

متغیرهای پیش بینی شونده	جنسیت	پیش‌بینی کننده	تنظیم شده	□ □ 0/242	نسبت F
$\frac{r_p}{r_d}$	پسر	تشویق کردن	R ² =0/116	□ □ 0/350	F = 19/99 P < 0/000
$\frac{r_p}{r_d}$	دختر	محبت کردن	R ² =0/065	□ □ 0/266	F = 10/501 P < 0/001

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، بین نمره‌ی کل جو عاطفی خانواده و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر رابطه‌ی معناداری در سطح اطمینان ۰/۰۱ وجود دارد. ($r=0/272$) این ارتباط معنادار در مورد همه‌ی حیطه‌های جو عاطفی خانواده به غیر از دو حیطه‌ی تأیید کردن و اعتماد کردن مشاهده می‌شود. بالاترین مقدار همبستگی بین حیطه‌ی تشویق کردن با پیشرفت تحصیلی است ($r=0/349$) که در سطح اطمینان ۰/۰۱ نیز معنادار است. همچنین بین رابطه‌ی پدر و مادر فرزندی، با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در سطح اطمینان ۰/۰۱ (به ترتیب $r=0/264$ و $r=0/243$) رابطه‌ی معنادار مشاهده می‌شود. نتایج نشان می‌دهد که بین نمره‌ی کل جو عاطفی خانواده و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر نیز رابطه‌ی معناداری در سطح اطمینان ۰/۰۵ وجود دارد. ($r=0/184$) این همبستگی معنادار برای حیطه‌های محبت کردن، هدیه دادن، و تشویق کردن نیز به چشم می‌خورد، که در این میان بالاترین همبستگی معنادار بین حیطه‌ی تشویق کردن با میانگین درسی مشاهده ($r=0/226$) می‌شود.

بحث

طبق نتایج پژوهش ضرایب همبستگی بین نمره‌ی کل جو عاطفی خانواده و رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پسر و دختر معنادار است. و از بین حیطه‌های جو عاطفی خانواده در مورد دانش‌آموزان پسر حیطه‌های تأیید کردن، تجربه‌های مشترک، تشویق کردن، احساس امنیت و رابطه‌ی پدر فرزندی با رشد مهارت‌های اجتماعی رابطه‌ی معنادار دارند، و در مورد دانش‌آموزان دختر نیز به غیر از دو حیطه‌ی اعتماد کردن و احساس امنیت بقیه‌ی حیطه‌های جو عاطفی خانواده با نمره‌ی کل مقیاس رشد مهارت‌های اجتماعی رابطه‌ی مثبت معنادار دارند و نتایج تحلیل رگرسیون از روی حیطه‌های جو عاطفی، نشان می‌دهد که در مورد دانش‌آموزان پسر، حیطه‌ی احساس امنیت از توان پیش‌بینی‌کنندگی مهارت‌های اجتماعی برخوردار است و در مورد دانش‌آموزان دختر نیز دو حیطه‌ی محبت کردن و تجارب مشترک بین والدین و فرزندان بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های رشد مهارت‌های اجتماعی محسوب می‌گردند. نتایج به‌دست آمده از بررسی فرضیه‌های اول و دوم این پژوهش هماهنگ با یافته‌های به‌دست آمده از پژوهش‌های قبلی است (به‌عنوان مثال: تربتی، سروناز، تاجیک اسماعیلی، خسروی و نیکا، (۲۰۲۰). متولیان، دوکوشکانی، فریماه، یحیی زاده جلودار و سلیمان. (۲۰۲۰). هجال و پالی^۱ (۲۰۲۰). همسویی بین یافته‌های پژوهش حاضر و پژوهش‌های دیگر نشان‌دهنده‌ی این واقعیت است که روابط عاطفی پدر و مادر با فرزندان نقش بسیار مهمی در فرایند اجتماعی شدن کودکان دارد. در خانواده‌هایی که والدین رفتارهای محبت‌آمیز دارند و با فرزندان خود نیز همدلی و تعامل مثبت دارند، معمولاً کودکان نیز با رفتارهای اخلاقی مثبت و توأم با احترام با دیگران ارتباط برقرار خواهند کرد. در واقع می‌توان نتیجه گرفت که با اینکه والدین و خانواده تنها کسانی نیستند که در اجتماعی

کردن فرزندان شرکت دارند، همواره خانواده به‌عنوان اصلی‌ترین نهاد اجتماعی شدن آنان در نظر گرفته می‌شود و جنبه‌های عاطفی روابط والدین و فرزندان در این زمینه جایگاه محوری دارد. اگر پدر و مادر روابط گرم و صمیمانه‌ای با فرزندانشان داشته باشند و همواره نیازهای کودکان خود را از راه مطلوب و در حد لزوم تأمین کنند، آنها با غرور و اعتماد به‌نفس پا به عرصه‌ی زندگی اجتماعی می‌گذارند و در حل مشکلات به خود ترس و بیم راه نمی‌دهند و با دوستان، همکلاسان، معلمان و به‌طور کلی محیط و اجتماع مشکلی نخواهند داشت. کودکان همان‌طور که مهارت‌های اجتماعی را از طریق آموزش مستقیم والدین می‌آموزند، با مشاهده‌ی نحوه‌ی عملکرد والدین در موقعیت‌های مختلف اجتماعی، عملکرد اجتماعی مطلوب را یاد می‌گیرند.

همچنین نتایج نشان می‌دهد ضرایب همبستگی بین نمره‌ی کل جو عاطفی خانواده و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر و دختر معنادار است و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان پسر با محبت کردن، نوازش کردن، تجربه‌های مشترک، هدیه دادن، تشویق کردن، و احساس امنیت آنها در محیط خانواده و در دانش‌آموزان دختر با محبت کردن، هدیه دادن و تشویق کردن آنها رابطه‌ی مثبت معنادار دارد. همین‌طور در مورد دانش‌آموزان پسر از بین این حیطه‌ها، حیطه‌ی تشویق کردن و در مورد دانش‌آموزان دختر نیز حیطه‌ی محبت کردن بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های پیشرفت محسوب می‌گردند. که این یافته لزوم اهمیت و توجه بیشتر خانواده‌ها به برقراری رابطه‌ی عاطفی عمیق و استفاده از شکل‌های مختلف تقویت برای بهبود عملکرد تحصیلی فرزندانشان به‌خصوص در مقطع ابتدایی را می‌رساند. نتایج به‌دست آمده از بررسی فرضیه‌های سوم و چهارم این پژوهش یافته‌های پژوهش‌هایی تأیید می‌کند که در داخل و خارج از کشور ارتباط معنادار بین جو عاطفی خانواده و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را نشان داده‌اند، برای مثال: خادمی‌احمدآباد، شریفی، و نسترن. (۲۰۲۰). زمانی شالکوهی، بهادر، شیرازی، و محمود. (۲۰۲۰). موسیوند، و بگیان. (۲۰۲۰). ژنگ، وانگ، شن و فنگ^۱ (۲۰۲۰). لی، مو و میا^۲ (۲۰۲۰). هماهنگی بین یافته‌های پژوهش حاضر و پژوهش‌های انجام شده‌ی قبلی نشان می‌دهد که میان جو عاطفی خانواده و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه‌ی مثبت معنادار وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت آنجا که والدین به نیازهای عاطفی فرزندان خود در حد معقول رسیدگی کنند و با آگاهی از اصول تعلیم و تربیت و چگونگی رشد شخصیت و ویژگی‌های کودک در هر مرحله از رشد آنها، با فرزندان خود برخورد کنند، شاهد پیشرفت تحصیلی آنها خواهیم بود. بدیهی است که شرط لازم برای داشتن توجه، انگیزه و اشتیاق به یادگیری و پیشرفت تحصیلی کودکان، تأمین نیازهای اساسی آنها در محیط خانواده، به‌خصوص از سوی والدین است. ارضا نشدن یا ارضای ناقص نیازهای فیزیولوژیک و همچنین نیازهای روانی همانند نیاز به امنیت، محبت و احترام باعث می‌گردد تا کودکان در مدرسه دستخوش اضطراب و ناامنی شوند و به جای حل مسأله و پرداختن به تکالیف شناختی، بیشتر نگران و دلوایس نیازهای زیستی و عاطفی خود و همین‌طور شرایط ناامن و فضای تهدیدآمیز

1. Zheng, X., Wang, C., Shen, Z., & Fang, X

2. Li, S., Xu, Q., & Xia, R

کلاس درس باشند. بنابراین می‌توان گفت که بسیاری از مشکلات رشد و تعلیم و تربیت کودکان در فضای عاطفی حاکم بر خانواده ریشه دارد و حل این مشکلات از طریق کمک به رشد و آگاهی والدین انجام می‌گیرد. در مورد تبیین تفاوت حیطة‌های جو عاطفی خانواده در رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان و پیشرفت تحصیلی آنان در این پژوهش، توجه به تفاوت‌های فرهنگی و نحوه‌ی فرزندپروری و جو عاطفی خانواده در جامعه‌ی آماری تحقیق نیز حایز اهمیت است مثلاً در این پژوهش حیطة‌ی هدیه دادن در پیشرفت تحصیلی واریانس زیادی را تبیین نکرد و این امر احتمالاً برمی‌گردد به عوامل فرهنگی که در این جامعه آماری کمتر والدین به کودکان خود هدیه می‌دهند.

از جمله محدودیت‌های پژوهش می‌توان به این موارد اشاره کرد: نتایج به دست آمده از پرسشنامه‌ها بر پایه خودگزارش‌دهی افراد و خارج از کنترل پژوهشگر بود، محدودیت پژوهش به پایه‌های پنجم و ششم ابتدایی منطقه ۶ شهر تهران از دیگر محدودیت‌های پژوهش حاضر است. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابه در شهرها و مناطق مختلف کشور و در سایر مقاطع تحصیلی صورت گیرد همینطور پیشنهاد می‌شود مسئولین و متصدیان مربوطه با برگزاری جلسات آموزشی برای خانواده‌ها در جهت عملکرد بهتر آنان و افزایش انگیزه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان.

موازن اخلاقی

در این پژوهش موازن اخلاقی شامل اخذ رضایت آگاهانه، تضمین حریم خصوصی و رازداری رعایت شد. به شرکت کنندگان اطمینان داده شد که اطلاعات محرمانه می‌ماند و این امر نیز کامل رعایت شد.

سپاسگزاری

بدین وسیله از تمامی افرادی که در انجام این پژوهش کمک و یاری رساندند تشکر و قدردانی به عمل می‌آوریم.

منابع

- تربتی، سروناز؛ تاجیک اسماعیلی، خسروی، نیکا (۲۰۲۰م). مطالعه کیفی تربیت جنسی نوجوانان و عوامل زمینه‌ساز آن با تاکید بر روابط میان فردی با والدین مطالعه موردی: دختران و پسران نوجوان دوره متوسطه ساکن شهر تهران. تهران: مطالعات جامعه‌شناسی. ۱۲(۴۵). ۷۷-۱۰۴.
- ترکیان تبار، منصور؛ سلیمی، مریم (۱۴۰۱). بررسی رابطه بین اعتماد به نفس با سواد رسانه‌ای در استفاده از شبکه اجتماعی دانش-آموزان از دیدگاه معلمان زن مقطع ابتدایی شهر دورود. فصلنامه بازیابی دانش و نظام‌های معنایی، (۱۰)، ۱۴۶۴. 62915. 2021. doi: 22054/jks.
- خدمی‌احمدآباد، شریفی؛ نسترن (۲۰۲۰م). بررسی رابطه تحصیلات والدین و جو عاطفی خانواده با گرایش به اعتیاد دانش آموزان پسر دوره دبیرستان. پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش. ۲۰(۲)، ۱۳۶-۱۴۴.
- ربانی خوراسگانی، ع؛ مؤمنی‌راد، ف (۱۳۹۵). «بررسی عوامل تربیتی موثر بر جامعه‌پذیری فرزندان براساس روش تحلیل مضمون (مطالعه‌ی موردی دو گروه از مادران آسیب‌دیده‌ی شهر اصفهان)». دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر. دوره ۵. شماره ۸. ۶۷-۴۷.
- زمانی شالکوهی، بهادر؛ شیرازی، محمود (۲۰۲۰م). پیش بینی خودکارآمدی اجتماعی و رضایت از زندگی در دانش آموزان از طریق دل‌بستگی به والدین و همسالان. مجله مطالعات روانشناسی تربیتی. ۱۷(۳۸)، ۶۷-۸۴.
- شایق، محمد؛ برزگر بفرویی، کاظم؛ رحیمی (۲۰۲۱م). نقش عوامل خانوادگی در پرخاشگری کودکان پیش دبستانی با واسطه‌گری مهارت‌های اجتماعی. طلوع بهداشت یزد. ۲۰(۱)، ۳۸-۵۴.
- شکارچی، رسول؛ اکبری، مریم؛ احمدیان، حمزه؛ یاراحمدی، یحیی (۱۳۹۹). نقش واسطه‌ای خودشناسی انسجامی در رابطه میان جو عاطفی خانواده و خودکنترلی دانش‌آموزان متوسطه شهرستان نقده. فصلنامه علمی- پژوهشی خانواده و پژوهش. ۱۳۹۹؛ ۱۷ (۴): ۴۲-۲۷.
- شهبازیان خونیق، آرش؛ علی پور، فاطمه؛ آناهید، ابراهیم؛ محمدیان قریبه، علی اصغر؛ شیخعلی زاده، سیاوش (۲۰۲۱م). نقش تشخیصی هوش اجتماعی، قلدری و بهزیستی تحصیلی در انزوای اجتماعی دانش آموزان. اندیشه‌های نوین تربیتی. ۱۶ (۴).
- فخاریان، جمیله؛ یعقوبی، ابوالقاسم؛ ضرغام حاجبی، مجید؛ محقق، حسین (۱۳۹۹). پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی بر اساس جو عاطفی خانواده، درگیری تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، ۶۳(شماره ۲)، ۲۳۹۱-۲۴۰۱. doi: 10. 22038/mjms. 2020. 16166
- متولیان، دوکوشکانی؛ فریماه؛ یحیی زاده جلودار، سلیمان (۲۰۲۰م). مقایسه میزان نارضایتی جوانان از ارتباط با پدر و مادر و نقش این نارضایتی در پیش‌بینی گرایش آنان به انحرافات اجتماعی (فرار از خانه، انحراف جنسی و اعتیاد). پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران. ۹(۳)، ۱۲۹-۱۶۰.

موسیوند، بگیان (۲۰۲۰م). نقش ادراک نابرابری جنسیتی، خودانضباطی و مسئولیت پذیری اجتماعی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر دانشگاه‌های تهران. پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی. ۱۰(۳۹)، ۱۶۲-۱۴۱.

- De Vries, J. H. , Spengler, M. , Frintrup, A. , & Mussel, P. (2021). Personality Development in Emerging Adulthood—How the Perception of Life Events and Mindset Affect Personality Trait Change. *Frontiers in Psychology*, 12.
- Ghorbani, A. and Jomenia, S. J. , 2018. The role of social factors (family, school, peer group) in socialization of students in Golestan province. *Journal of Applied Sociology*, 29(2), pp. 113-128.
- Hajal, N. J. , & Paley, B. (2020). Parental emotion and emotion regulation: A critical target of study for research and intervention to promote child emotion socialization. *Developmental Psychology*, 56(3), 403.
- Konrad, S. Č. (2016). Family emotional expressiveness and family structure. *Psihologija* , 49(4) ,319-333.
- Li, S. , Xu, Q. , & Xia, R. (2020). Relationship between SES and academic achievement of junior high school students in China: The mediating effect of self-concept. *Frontiers in psychology*, 10, 2513.
- Van der Stouwe, T. , Gubbels, J. , Castenmiller, Y. L. , Van der Zouwen, M. , Asscher, J. J. , Hoeve, M. ,. . . & Sams, G. J. J. (2021). The effectiveness of social skills training (SST) for juvenile delinquents: A meta-analytical review. *Journal of Experimental Criminology*, 17(3), 369-396.
- Zheng, X. , Wang, C. , Shen, Z. , & Fang, X. (2020). Associations of private tutoring with Chinese students' academic achievement, emotional well-being, and parent-child relationship. *Children and Youth Services Review*, 112, 104934.

The relationship between family emotional atmosphere and the development of students' social skills and academic achievement

Ashraf Alsadat Hosseini Mirsafi¹

Abstract

This research was conducted with the aim of investigating the relationship between the emotional atmosphere of the family and the development of social skills and academic progress of students. The descriptive research method was correlation type. The statistical population of the research included all the male and female students of the fifth and sixth grades of the sixth education district of Tehran in the academic year of 1401-1402 in the number of 4259 people. The number of subjects was 352 as a sample using Morgan's table and from this number (177 girls and 175 boys) were selected by multi-stage cluster random sampling. The measurement tools of this research were Hillburn's scale of emotional relationships of family members (1964) and Karamati's social skills development test (2016). The findings of the research showed that there is a positive and significant correlation (at the confidence level of 0. 01) between the emotional atmosphere of the family and the development of social skills and the academic progress of students.

Keywords: Emotional atmosphere, social skills, Achievement of Primary

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences –planning, Tehran south Branch, Islamic Azad University, Tehran south, Iran. h.mirsafi76@gmail.com